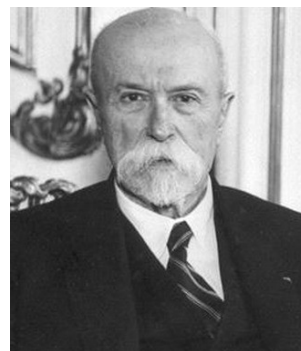

Tomáš Garrigue Masaryk

první prezident Československa

* 7. března 1850

† 14. září 1937

T. G. Masaryk byl pedagog, politik a filozof. V roce 1918 se stal prvním československým prezidentem. Jeho osoba bývá spojována většinou pouze s obdobím první republiky, ačkoli značnou část svého díla vykonal již před ní, zvláště pokud jde o filozofickou realizaci jeho díla knižně, literární časopiseckou činnost a vynikající aktivitu v jeho třech poslaneckých obdobích ve vídeňské říšské radě.

Masaryk byl označen za „Prezidenta Osvoboditele“ (oficiální titul zákonem č. 232/1935 Sb. z. a n., z 21. prosince 1935). Ještě za jeho života a prezidentování, k jeho osmdesátým narozeninám 7. 3. 1930, se národní shromáždění usneslo na zákoně „Masaryk se zasloužil o stát“ (Lex Masaryk). Když „Tatíček Masaryk“ 14. září 1937 po zánětu plic zemřel, zemřel pro jeho obdivovatele symbol morální velikosti a velké autority.

O tom, jak byl Masaryk svými současníky vnímán svědčí i to, že se říkalo: „dokud bude žít Masaryk, Hitler nezačne válku“.

V českém prostředí, mnohdy ještě provinčním a politicky určeným ambicemi českého nacionalismu, zatlačujícího upřímné vlastenectví, si vytvořil mnoho odpůrců. Jak svým otevřeným, rovnostářským přístupem ke studentům a přísně věcně vědeckým přístupem k vykládanému tématu, tak u konzervativních katolíků a představitelů katolické církve zase svými názory na ni.

Prof. Dr. Tomáš Garrigue Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně. Od 15 let se živil sám jako domácí učitel dětí bohatých rodičů. Po maturitě začal studovat filozofickou fakultu. Po doktorátu se vydal na cestu po Itálii a rok strávil na univerzitě v Lipsku. Tam se Masaryk seznámil s Charlottou Garrigue, dcerou newyorského podnikatele a 10. srpna 1877 byli zasnoubeni. Masaryk chtěl ale před sňatkem získat docenturu z filozofie na vídeňské univerzitě, což sňatek, narychlo uspořádaný rodinou Charlotty v New Yorku 15. března 1878, pozdrželo. Jeho náhlost zase naopak pozdržela docenturu.

Ve Vídni tedy Masaryk živil rodinu a sebe suplováním na střední škole, přednáškami a „kondicemi“, vypůjčoval si také od přátel. Habilitoval v březnu 1879 prací *Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der Gegenwart* (Sebevražda jako masový sociální jev současnosti) a začal bezplatně přednášet na univerzitě jako soukromý docent.

Už za dob studií byl Masaryk literárně činný, napsal řadu studií a odborných statí. V lednu 1875 se Masaryk stal předsedou Českého akademického spolku ve Vídni a začal se pravidelně stýkat s rodinou A. V. Šembery (1807–1882), profesora české řeči a literatury na vídeňské univerzitě. Jeho habilitační práce tam vyšla roku 1881 a proslavila Masaryka i v zahraničí.

Spor o pravost rukopisů Královédvorského a Zelenohorského se stal celonárodní aférou, využívanou i politicky. Masaryk se postavil na samém počátku sporu 1877 za vědecké prozkoumání jejich původu a tak se pro velkou část českých nacionalistů stal vlastizrádce.

Díky rozdělení Univerzity Karlo-Ferdinandovy na českou a německou část dostal místo mimořádného profesora na nově založené české univerzitě (jejíž zakladatele zaujala Masarykova česká studie o hypnotismu, magnetismu zvířecím) a tak v létě 1882 s rodinou přijel do Prahy, aby zde začal přednášet. Jako fundovaný a ve světě již uznávaný filosof si získal mnoho přátel mezi svými studenty a později i v okruhu lidí kolem revue *Athenaeum*, kterou založil.

Masaryk začal svou činnost na poli politiky. Zde našel spolupracovníky v Josefu Kaizlovi a Karlu Kramářovi a formuloval nový politický směr, který prosazoval „přesné vědecké poznávání věcí proti romantické fantastice“ – realismus. Revue *Čas* se stala tribunou realistů, v níž předávali své názory a postoje poměrně úzkému okruhu veřejnosti, i když podstatně širšímu než intelektuálního *Athenaea*.

Masaryk hledal politické seskupení, kde by mohl prosazovat své zásady a zájmy. Po neúspěšných jednáních realistů se staročechy byli koncem roku 1890 přijati k mladočechům, kteří na jaře 1891 získali mandáty do Říšské rady (celorakouského parlamentu), v prosinci 1891 byl Masaryk zvolen do Zemského sněmu. V září 1893 se ale obou mandátů vzdal. Jednou z příčin byla skutečnost, že se mu rodina rozrostla o další dvě děti – Jana a Olgu.

I nadále byl literárně činný. Napsal mnoho studií i vědeckých statí, inicioval vznik Ottova slovníku naučného a také psal články do odborných časopisů, jako byly Naše doba nebo Čas (který se stal i úspěšným deníkem), na jejichž vzniku se aktivně podílel.

Masaryk na Češích odsuzoval omezený rozhled a okruh zájmů. Příčil se mu český nacionalismus, který vycházel jen ze slepé nenávisti ke všemu německému a nedobře nesl rozrůstající se antisemitismus. Jeho aktivita v roce 1899, kdy se zasazoval o obnovení procesu s židem Hilsnerem, který byl odsouzen za údajnou rituální vraždu mladé Češky Anežky Hružové, to ostatně dokázala. Podobně jako u sporu o zfalšované rukopisy byl opět vystaven nenávisti, dokonce uvažoval o odchodu do země své ženy, ale Charlotta jej utvrdila v tom, že jeho místo je právě v Čechách. Nezanedbatelné datum je 31. březen až 1. duben 1900, kdy T. G. Masaryk zakládá Českou stranu lidovou - pokrokovou, později známou jako realistickou.

Masaryk byl hluboce věřící člověk, ale hledající pravdu i v náboženství. A tak uvítal i vznik Volné myšlenky, kterou vnímal především jako antiklerikální hnutí, které by mohlo přispět k podpoře nového, pravdivějšího a upřímnějšího náboženství.

Za první světové války Masaryk opustil svůj původní názor že by Rakousko-Uhersko bylo možné reformovat do moderního svazku autonomních zemí. Vzhledem k aroganci stále ještě absolutistické moci – zaujal stanovisko nezávislosti národů a národa českého a jeho vystoupení ze svazku Rakouska-Uherska. Ve své knize „Nová Evropa: Stanovisko slovanské“ ospravedlňuje boj proti monarchii, nutnost lepšího státoprávního uspořádání ve východní Evropě a navazuje na tradici názorů o možných svazcích v Evropě (z dnešního pohledu předjímající i některé aspekty budoucí spolupráce mezi státy Evropy), ve formě federace demokratických států.

K dosažení politické samostatnosti působil jako hlavní z těch, kteří pracovali na zviditelnění českého národa. Během války přesvědčoval státníky velmocí o potřebnosti a užitečnosti samostatného českého státu.

V lednu 1915 odjel do Švýcarska. V září emigroval za Masarykem Edvard Beneš a oba přesídlili do Francie, kde se k nim připojil Milan Rastislav Štefánik (1880–1919), ve Francii naturalizovaný a s potřebnými výbornými styky. Masaryk oba dobře poznal v dobách jejich pražských studií, kdy je podporoval, a tak ještě v září přesídlil do Londýna a československé akce v Paříži svěřil Benešovi.

Na Londýnské univerzitě dostal Masaryk profesuru „pro slovanské věci“, pozornost získal přednáškami, veřejnými vystoupeními (jako proti Aehrenthalovi), žurnalistikou a osobními styky. Také svou literární prací o Rusku, na které stále pracoval a jejíž části zveřejňoval – Rusko a Evropa, Rusko a Evropa a svět (Russia and Europe, The Spirit of Russia, The Spirit of Russia and the World).

Ve vybudování silných zahraničních jednotek budoucího státu viděl další prostředek k jeho etablování. Po únorové revoluci přesídlil do Ruska, kde dal rozhodující podnět k sestavení dalších samostatných legií z českých a slovenských přeběhlíků, zajatců i čechoslováků žijících na Rusi. Po Zborovské bitvě (2. července 1917) vybudoval do konce roku 1917 více než padesátitisícovou armádu a zasloužil se o stejný počet dobrovolců, kteří byli další zálohou v zajateckých spolcích pro vstup do čs. legií.

Legie budoval nejen prostřednictvím našich časopisů v Rusku (Čechoslovák a další), ale i fyzicky, návštěvami zajateckých táborů, nemocnic s našimi raněnými, i vzniklých osmi divizí vojska pěšího, tří divizí jízdních, divizí dělostřeleckých a záložního korpusu. Zařizoval jim též zimní ubytování, promýšlel jejich taktiku, jmenoval velitele, zasloužil se o uznání legií jako součásti francouzské armády, propočítával a navrhoval cestu legií na francouzská bojiště, byl „kvartýrmajstrem“ legií na sibiřské magistrále.

Do války vstoupily v dubnu 1917 i USA, a tak se Masaryk k jejímu blížícímu konci vydal přes Sibiř a Japonsko do Spojených států, aby tam působil na prezidenta Wilsona, který převzal evropské názory o možné transformaci rakouské monarchie do národně svobodného svazku autonomních států.

Strastiplnou cestou lazaretním vlakem nejen zajišťoval místa budoucího pobytu legií, ale tvořil též svůj známý spis „Nová Evropa“. Ještě z Tokia, kam dorazil z Vladivostoku přes Koreu a lodí, poslal Wilsonovi memorandum o stavu Ruska, aby ho zaujal, ale hlavně v něm zdůraznil význam a úspěchy československých legií – předpokládané pozornosti a účinku dosáhl.

Dne 29. dubna 1918 Masaryk dorazil do USA a 5. května byl, k jeho překvapení, v Chicagu přijat jásajícími davy, žádán o projevy, zasypáván květinami. Podobné přijetí čtvrtmiliónem krajanů zažil i v ulicích New Yorku. V Americe zorganizoval velkou přesvědčovací kampaň mezi americkými Čechy a Slováky na podporu samostatného státu. K nim se připojili i představitelé Rusínů. 30. května podepsali v Pittsburghu dohodu o společném státu.

Pro přesvědčení americké veřejnosti a státníků o československé věci pomohly Masarykovy dobré styky s představiteli krajanů a vlivnými osobnostmi z jeho předcházejících návštěv u manželčiny rodiny a veřejných vystoupení. Podařilo se mu tak dostat se k prezidentu Wilsonovi a přesvědčit ho, že požadavky porobených národů rakouské monarchie jsou oprávněné – 18. října Wilson veřejně odvolal

svoje dosavadní stanovisko, přispěl k rozpadu v troskách ležícího Rakouska-Uherska, a podpořil tak i vznik Československa. Masarykova Washingtonská deklarace se tak stala v podstatě zakládající listinou nového demokratického Československého státu, Čs. republiky.

Československo bylo mezinárodně uznáno za samostatný stát a Masaryk byl 14. listopadu 1918 zvolen prvním prezidentem. S dcerou Olgou se vrátili lodí, po přistání v Británii přes Francii, Itálii a Rakousko dále vlakem. Čerstvé československé hranice překročili 20. prosince v Horním Dvořišti, kde jej přivítalo nově zvolené Národní shromáždění a první veřejné vystoupení měl v Českých Budějovicích na zcela zaplněném náměstí. Následující den 21. prosince Masaryk krátce veřejně vystoupil ve Veselí-Mezimostí, v Táboře, Benešově a pokračoval do Prahy, kde byl přijat milionem občanů slavnostní cestou Prahou, slavnostními fanfárami Smetanovy Libuše z loggie Národního divadla, na Staroměstském náměstí, a ve Sněmovní ulici složil první slib prezidenta Národnímu shromáždění. V květnu 1920 je zvolen TGM prezidentem republiky podruhé.

Masaryk otevřeně podporoval sionismus, tedy ideový směr, jehož cílem bylo přesídlení Židů do země izraelské a vybudování a udržení židovského státu. I díky vstřícnosti TGM a Československa jako takového, se v ČSR konaly hned tři světové sionistické kongresy.

Masaryk představoval světu jeden z moderních a vyspělých států meziválečné Evropy. Pokud jeho síly dovolily, přispíval i k jeho dalšímu rozvoji. V Benešovi měl ideálního ministra zahraničí. Další spojenec Štefánik, ministr obrany, zahynul v květnu 1919, když se jeho letoun za války s Maďary za nejasných okolností zřítil. Rašín, ministr financí, Masarykův někdejší protivník ale nyní spolehlivý spojenec, předčasně zemřel 1923 na následky atentátu a ve stejném roce odchází na věčnost i Masarykova žena Charlotta Garrigue. Ve Švehlovi (Agrární strana), předsedovi vlády, měl dalšího spojence. Ale Kramář (Národně demokratická strana), se stal novým politickým odpůrcem, i když zůstali osobními přáteli. V květnu 1927 je zvolen prezidentem republiky potřetí a prezidentem byl zvolen i 24. května 1934, počtvrté a naposledy i přes špatný zdravotní stav. 14. prosince 1935 abdikoval ze zdravotních důvodů a pobýval na zámku v Lánech. Jeho poslední vystoupení bylo 4. července 1937 za Zborovských oslav na velkém Masarykově státním stadionu na Strahově, který za jásotu a dojetí statisíců několikrát objel v otevřeném automobilu, naposledy jim zamával šátkem v levé ruce a tak se rozloučil se svými Pražany, mezi nimiž i jako prezident chodil pěšky, i přítomnými legionáři, kteří v něm viděli svého nejvyššího velitele-„tatíčka“. O nadšené atmosféře tohoto dne svědčí i Nezvalova báseň „4. červenec“. Zemřel 14. září 1937 v Lánech.